

**Dag van de
Architectuur
2016**

*Parken,
Plantsoenen,
Landschap en
Architectuur*

**AFSLAG
GROEN**

AFSLAG GROEN

Afslag Groen

Dat Eindhoven een bijzondere groene stad is liet Architectuurcentrum Eindhoven al zien in 2005 met de publicatie 'Licht op groen'. Hierin beschrijft Gerrie Andela de geschiedenis van een groot aantal parken en plantsoenen in Eindhoven.

Ruim tien jaar later is de belangstelling voor groen in Eindhoven alleen maar toegenomen. Zeker bij de herontwikkeling van uiteenlopende Philipscomplexen is er veel aandacht voor landschappelijkheid en de aanplant van nieuwe bomen en planten. Maar er gebeurt meer. Bewoners nemen initiatieven en starten stadslandbouw- en andere groenprojecten. De gemeente is actief met de revitalisatie en renovatie van veel stadsgroen, zoals het Genderpark en het Sint Bonifaciuspark. En, het waterschap heeft de afgelopen jaren werk gemaakt van een 'groenere' Dommel.

Deze actuele belangstelling voor groen in Eindhoven vormt de aanleiding voor het maken van deze gids, die verschijnt ter gelegenheid van de Dag van de Architectuur 2016. Geen gids met een vastomlijnde route, maar een beknopte beschrijving van parken, plantsoenen, landschap en architectuur als aanvulling op bestaande fiets- en wandelroutes. Twee thema's staan daarbij centraal: de nieuwe groenimpulsen rond voormalige Philipscomplexen en de Dommel, al decennia lang een bron van natuur, rust en ontspanning in het drukke stadsleven.

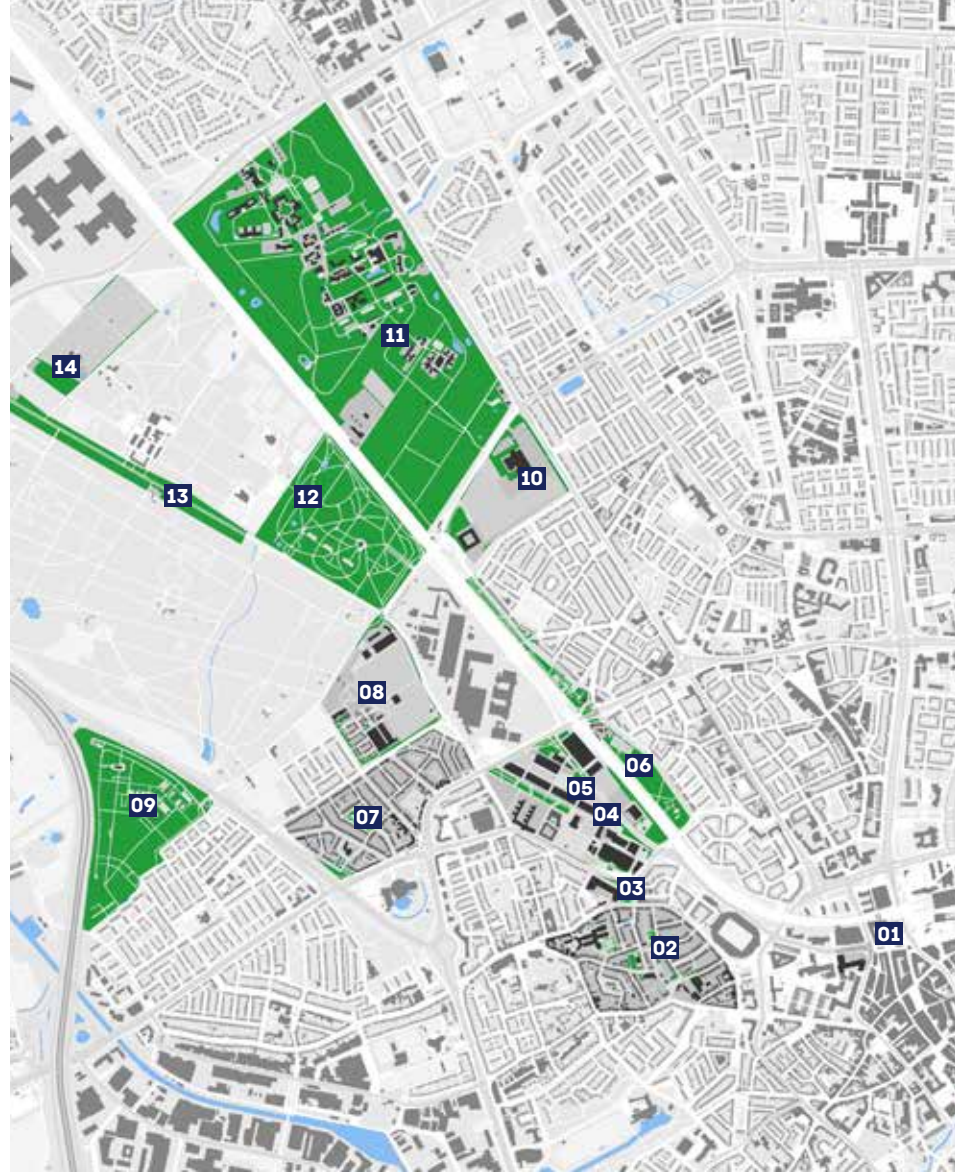
Deze gids kwam tot stand door de inzet van vele vrijwilligers en uiteenlopende organisaties. Ik dank Mariëlle Kok, Sergio Derks, Marian de Vries, Mayke van Dinter, André Cools en alle betrokken medewerkers van de gemeente Eindhoven voor hun enthousiasme en deskundige bijdragen.

René Erven, coördinator Architectuurcentrum Eindhoven

1A *Route Philipsgroen*

Route 1 A verkent grotendeels de groenimpuls bij en rond de voormalige Philipscomplexen. De groengebieden in de zone tussen de Lichttoren, Strijp-S en de Philips Fruittuin zijn hierna beschreven.

01 Lichttorenplein	08 Strijp-R
02 Groen in Philipsdorp	09 Boerderij en Philips van Lennepark
03 Fontein Panta Rhei	10 Vredeoord
04 Strijp-S	11 De Grote Beek
05 Strijp-S groenimpuls	12 Philips-de Jongh wandelpark
06 Parkstrook Limbeek	13 Oirschotsedijk
07 Gelderlandplein	14 Philips Fruittuin

01 LICHTTORENPLEIN

De Lichttoren (1921) werd in 2011 verbouwd naar een ontwerp van awg architecten uit Antwerpen. De nieuwe publieke ruimte werd ingericht door Buro Lubbers. Het ontwerp wordt gekenmerkt door een consequent vorm- en materiaalgebruik. Een sobere grijze vloer, robuuste plantenbakken van cortenstaal en warme houten zitbanken. De tuin is feitelijk een daktuin, want onder het plein bevindt zich de parkeergarage. De pergola beschermt het terras af van de stadsdrukke. In de hoek van het plein bevindt zich het beeld Oyster (2011) van Peter Nagelkerke. Een herinnering aan het Sinterklaasbombardement dat Eindhoven op 6 december 1942 trof. Voor het naastgelegen voormalige kantoor van Philips Lighting, dat momenteel (mei 2016) wordt verbouwd tot appartementencomplex, ontwierp Buro Lubbers eveneens de groene publieke ruimte.

► Voor Buro Lubbers zie ook: 05 08 10 13

Plein Lichttoren (Foto: Buro Lubbers)

GROEN IN PHILIPSDORP 02

Philips bouwde vanaf 1910 Philipsdorp voor zijn werknemers. Gerrit Jan de Jongh (1845–1917), directeur Gemeentewerken in Rotterdam en schoonvader van Anton Philips (1874–1951), ontwierp de hoofdopzet. Hierin is veel aandacht voor groen in de openbare ruimte. De namen van de straten van de eerste bouwphase verwijzen daar zelfs naar. Zo plantte men iepen in de Iepenlaan, berken in de Berkenstraat, linden in de Lindenlaan en platanen op het Plataanplein. De eerste woningen werden ontworpen door gemeente-architect Louis Koonen (1867–1940). Fraaie oude bomen zijn nog te vinden rond het Philips Stadion en het naastgelegen project Hartje Eindhoven. Latere uitbreidingen van Philipsdorp zijn ontworpen door K.P.C. de Bazel (1869–1923) en C. Smit, eveneens met veel aandacht voor groen.

03 FONTEIN PANTA RHEI

Het Philipspersoneel vroeg in 1951, ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van Philips, kunstenaar Hubert van Lith (1908–1977) om een monumentale fontein te ontwerpen. Uiteindelijk werkte Van Lith zes jaar aan de beeldengroep Panta Rhei die in 1957 gereedkwam. De Griekse uitdrukking Panta Rhei is te vertalen als 'alles stroomt', of 'alles is voortdurend in beweging'. Het parkje wordt omzoomd met zilversdoorns en Amerikaanse eiken.

Fontein Panta Rhei

04

STRIJP-S

De productie van radiolampen en radio's gaf een belangrijke impuls aan de ontwikkeling van Strijp-S. In 2004 verkocht Philips Strijp-S aan Park Strijp Beheer. Er ontstond nieuwe bedrijvigheid, met name in de creatieve sector en rond de jaarlijkse Dutch Design Week. Ook is er inmiddels veel woningbouw gerealiseerd. Adriaan Geuze (West 8) ontwierp het stedenbouwkundige plan en de inrichting van de publieke ruimte van deze nieuwe hoogstedelijke zone. Er is veel aandacht voor de detaillering van onder meer zitelementen, bestrating en de esthetische werking van groen. Zo wordt de Torenallee bijvoorbeeld omzoomd door honderden gegaffelde, tweestammige platanen.

STRIJP-S GROENIMPULSEN 05

Maar er zijn meer groenimpulsen. Zo transformeerde een team met Piet Oudolf, Deltavormgroep, Carve en Har Hollands de leidingstraat. Deze is voorzien van grassen en vaste planten, trappen en uitlijkpunten, en een bijzonder lichtontwerp. 'Onder de leidingen' is een nieuwe publieke ruimte ingericht. Ook kunnen de daktuinen de complexen Gerard en Anton niet onvermeld blijven. Verder is er een tijdelijke stadstuin: een initiatief van Garden Mania.

► Voor Buro Lubbers zie ook: **01 08 10 13**

Extra: op Strijp-S zijn uiteenlopende horecagelegenheden. De VVV heeft een speciale Strijp-S wandeling ontwikkeld, zie: thisiseindhoven.nl. Meer info over Garden Mania en andere stadslandbouwinitiatieven: www.proeftuino40.nl

06 PARKSTROOK LIMBEEK

Voor het deel tussen de Groenewoudseweg en de spoorlijn naar Boxtel maakte Frans Fontaine (1922-2002) in 1953 een eenvoudig plan. Dit wordt gekenmerkt door een drietal lange rijen lindes langs een fiets- en een wandelpad en met een langgerekt gazon, doorsneden door twee wandelpaden. Drie jaar later volgde het tweede, veel bredere deel langs de Anthony van Leeuwenhoeklaan, dat aansloot op de strook hoogbouw met tussengelegen gemeenschappelijke tuinen in de wijk Limbeek (1954). Een van de meest bijzondere kenmerken van deze

parkstrook is de gebogen laan met acacia's. Fontaine was in de naoorlogse jaren hoofd van de Eindhovenense plantsoenafdeling en maakte vele parkontwerpen.

► Voor Fontaine zie ook:

20 26 27 28 37 38

Klokgebouw met op voorgrond groenzone in wijk Limbeek

07 GELDERLANDPLEIN

Drents Dorp is een in de jaren twintig gebouwde buurt, bestemd voor het huisvesten van Philipswerknemers. Deze waren afkomstig uit de provincie Drenthe. Midden in de wijk ligt het 'gebruiksvriendelijke' Gelderlandplein (1930), ontworpen door D.F. Tersteeg (1876-1942). Hij ontwierp een plantsoen met een grote speelweide voor kinderen. Voor de ruimtelijke indeling volgde hij de contouren van de trapezium-vormige pleinruimte. Kenmerkend zijn de hoge zilveresdoorns.

► Voor Tersteeg zie ook: 09 12 25 39

STRIJP-R 08

Strijp-R werd net name ontwikkeld voor de productie van televisie-beeldbuizen. In 2009 maakten de architectenbureaus diederendirix en Buro Lubbers het stedenbouwkundig plan voor Strijp-R. De meeste Philipsfabrieken op het terrein maken plaats voor een programma van zo'n 500 woningen. Naast de woningbouw worden er enkele commerciële functies gerealiseerd. De herontwikkeling van de keramische werkplaats (gebouw RK) was de eerste ontwikkeling op het terrein. Dit gebouw is door Piet Hein Eek getransformeerd en in gebruik genomen in 2010. Ook enkele artefacten, zoals de leidingstraat, het perron en de loopbrug, blijven bewaard. Misschien wel de meest verrassende erfenis uit de tijd van Philips is een aantal oude eikenbomen aan de rand van het terrein. Aangeplant op initiatief van 'meneer Frits' die overtuigd was van de stimulerende werking van groen rond de werkplek. Deze bomen zijn belangrijke elementen van het zoompark rond Strijp-R.

► Voor Buro Lubbers zie ook: 01 05 10 13

Visualisatie zoompark Strijp-R (Beeld: Buro Lubbers)

09 BOERDERIJ EN PHILIPS VAN LENNEPPARK

Philips-van Lennepark is in 1966 door Frits Philips (1905–2005) en zijn vrouw Sylvia Philips-van Lennep geschonken aan de bevolking van Eindhoven. Het terrein, ongeveer 22 hectare groot, was bedoeld als een ‘veelzijdig recreatief park’ voor alle lagen van de bevolking en voor alle leeftijdsgroepen. De Afdeling Plantsoenen van de gemeente nam het ontwerp voor haar rekening. Het padenstramien vormde de basis voor de ruimtelijke compositie. Het verdeelt het park in grote met bomen-lanen omzoomde open ruimten. Alle grasvelden, en dat was toen nieuw in Eindhoven, waren vrij toegankelijk voor recreatief gebruik. Bijzondere kenmerken zijn de nog authentieke heidetuin en het rosarium. In het park ligt ook een kinderboerderij ontworpen door THVL architecten.

Philips van Lennepark ▶

VREDEOORD 10

Complex V (Vredeoord) is een terrein waar Philips een aantal kantoren bouwde. In 2012 kocht woningcorporatie Trudo het grootste deel van het terrein, om er in fases een bijzondere woonwijk te ontwikkelen. Twee oorspronkelijke kantoorgebouwen blijven in gebruik: het markante kantoorgebouw aan de Boschdijk (VB) en het vrij nieuwe gebouw VS aan de Groenewoudseweg. Buro Lubbers werkt aan het landschappelijke- en stedenbouwkundige plan.

► Voor Buro Lubbers zie ook: 01 05 08 13

DE GROTE BEEK 11

In 1918 werd in Woensel het Rijkskrankzinnigengesticht (RKG) gebouwd: een zelfvoorzienende buitenplaats, een soort dorpse enclave, in een weelderige landschappelijke, bosrijke setting. Rijksbouwmeester J.A.W. Vrijman (1865–1954) ontwierp het hoofdgebouw. Er verzeen ook een kerk, een ketelhuis, een begraafplaats en andere behandel- en recreatiegebouwen. In 1947 veranderde de naam in RPI: Rijks Psychiatrische Inrichting. En later in Geestelijke Gezondheidszorg Eindhoven en de Kempen (GGzE), locatie Landgoed De Grote Beek. De naamsverandering geeft aan hoe de visie op de patiënten is veranderd en hoe het aanvankelijke gesloten karakter steeds opener is geworden. Het masterplan voor De Grote Beek (2007) werd ontworpen door MTD en Tarra architectuur en stedenbouw. Hierin zijn drie delen onderscheiden: een noordelijk, meer ‘gesloten’ deel, het besloten middendeel, en het ‘open’ zuidelijke deel.

Extra: Landgoed De Grote Beek is overdag te bezoeken. Er zijn wandel- en fietsroutes beschikbaar, er is een kinderboerderij en er is horeca in Het Ketelhuis. Meer info: www.ketelhuis-grotebeek.nl

12 PHILIPS-DE JONGH WANDELPARK

In 1920 kreeg Eindhoven een nieuw groot stadspark: het Philips-de Jongh Wandelpark. Het werd door Anton Philips (1874-1951) en zijn vrouw Anne Philips-de Jongh geschonken aan de inwoners van gemeente Eindhoven. Het huidige park dateert uit 1929 en werd aangelegd naar plannen van D.F. Tersteeg (1876-1942). Hij transformeerde het bestaande productiebos in een wandelpark in Engelse landschapstijl met open ruimtes, rechte lanen, slingerende paden en een fraaie combinatie van solitaire en geclusterde boompartijen.

► Voor Tersteeg zie ook: 07 09 25 39

Extra: in het park is horeca in Paviljoen Philips De Jongh.

OIRSCHOTSEDIJK 13

In 2013 opende de nieuwe Oirschotsedijk, uitsluitend toegankelijk voor voetgangers en fietsers. De weg is onderdeel van de Groene Corridor, de recreatieve (fiets)verbinding tussen Eindhoven en Nationaal Landschap Het Groene Woud. De fietsverbinding takt aan op andere, zoals de LF-routes en de slowlane. De Groene Corridor is een plek voor rust, bezinning en beweging, maar ook voor gezamenlijke duurzame ontwikkeling, innovatie, maakindustrie en ondernemerschap in een groene omgeving. In dat kader is de coöperatie Brainport Park opgericht. Prominent aan de Oirschotsedijk ligt ook de Internationale School Eindhoven, sinds 2013 gehuisvest in de voormalige Constant Rebecque Kazerne. Het gebouwencomplex (1938) is gebouwd volgens het principe van de Grensbataljonkazerne, of Boostkazerne genoemd naar de bedenker van het concept genie-kapitein A.G.M. Boost (1900-1985). De herontwikkeling van het complex werd ontworpen door diederendirrix architecten i.s.m. met buro Staal/Christensen (interieur) en Buro Lubbers (landschap).

► Voor Buro Lubbers zie ook: 01 05 08 10

PHILIPS FRUITTUIN 14

Philips Fruittuin is zo'n 12 hectare groot. De fruittuin is in de jaren dertig opgericht, aanvankelijk bedoeld als werkverschaffingsproject en om Philipspersoneel tegen een lage prijs van fruit te voorzien. Naast laagstamfruitbomen zijn er sinds kort ook weer hoogstammige exemplaren geplant, en grazen er in de zomer regelmatig schapen. Het nieuwe paviljoen Trefpunt Pit (2013) werd ontworpen door KAW-e. Het restaurant (2011) is een ontwerp van Marco Aartsen en partners.

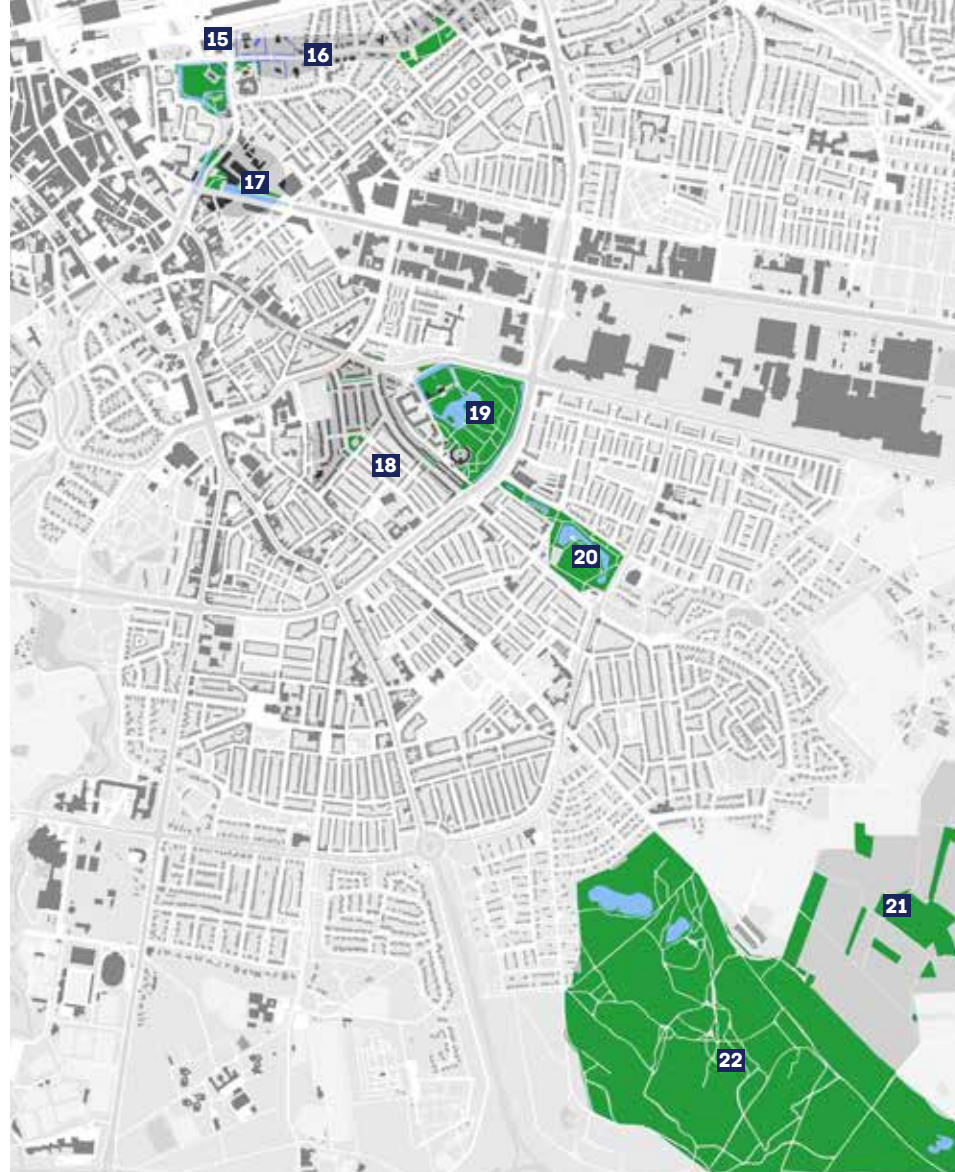
Extra: op het landgoed is een winkel en een restaurant.

Ook starten er wandel- en fietsroutes. Meer info: www.philipsfruittuin.nl

1B *Route Philipsgroen*

Route 1 B voert in oostelijke richting. Ontdek de imposante tuinen en villa's in het Villapark of geniet van de rust in het naoorlogse Sint Bonifaciuspark.

- 15** Villa De Laak
- 16** Villapark / Parklaan
- 17** Kop van het Kanaal
- 18** Het Witte Dorp
- 19** Kasteel de Burgh Glorieuxpark
- 20** Sint Bonifaciuspark
- 21** Gijzenrooise Zeggen
- 22** Stratumse Heide

15 VILLA DE LAAK

Landgoed De Laak is door L.A. Springer (1855–1940) in 1907 ontworpen in opdracht van Anton Philips (1874–1951). Het tuinontwerp is rond het woonhuis symmetrisch van opzet overgaand in een meer losse, informele stijl. De villa in neoklassieke stijl is gebouwd door de architect Johan Wilhelm Hanrath (1867–1932). De tuin is omzoomd door twee stromen, de Lakerloop, of Laak, en de Dommel. De wateren zijn gebruikt als afscherming in de vorm van een gracht of als onderdeel van de landschappelijke setting in de vorm van een waterpartij of doorgaande stroom. Hierdoor ontstaan binnen het landgoed verschillende landschappelijke zones. De villa ligt in het midden van siertuinen. Op het landgoed bevinden zich ook moestuinen, weides, een koetshuis met koetsierswoning, en dienstwoningen.

Villa De Laak, ca. 1915
(Foto: Regionaal Historisch Centrum Eindhoven)

VILLAPARK / PARKLAAN 16

Naast Anton Philips (1874–1951) bouwden ook andere rijke industriëlen zo'n honderd jaar geleden hun villa's, zomerverblijven en herenhuizen aan de Parklaan en omgeving. Tot op de dag van vandaag straalt het Villapark de grandeur en allure uit van die beginperiode, dankzij de bijzondere gave architectuur en de lommerrijke omgeving. De gemeente vernieuwde de Parklaan onder meer door de toevoeging van borders met schaduwminnende planten onder de statige platanen.

Tuin Parklaan 52 voorheen 'Villa Meijers'

17 KOP VAN HET KANAAL

Het Eindhovens Kanaal werd aangelegd op initiatief van het gemeentebestuur van Eindhoven om een scheepvaartverbinding te krijgen met de Zuid Willemsvaart in Helmond. De kosten, bijna 200.000 gulden,

werden met obligaties door bewoners en industriële dragers. Het infrastructurele werk werd geopend in 1846. Sinds 1974 gesloten voor de scheepvaart, en is er meer aandacht voor recreatie en natuur.

Extra: langs het Kanaal voert een recreatieve fietsroute richting Geldrop/Helmond. Deze haakt aan op diverse wandel- en fietsroutes (LF-route/Fietsknooppuntennetwerk).

Monumentale kapel bij kop van het Eindhovens Kanaal

18 HET WITTE DORP

Het stedenbouwkundig ontwerp voor tuindorp De Burgh is van architect W.M. Dudok (1884–1974). Door de kenmerkende witte huizen kreeg de wijk de naam Het Witte Dorp. Dudok ontwierp de wijk in ‘moderne’ stijl. De langgerekte bouwblokken met witgeschilderde bakstenen gevels en zwart basement hebben een asymmetrisch zadeldak van rode pannen. Hoekpanden sluiten de bouwblokken af met andere hoogten, richting, garages en tuinmuren. Dudoks visie op de tuinwijk komt duidelijk naar voren in zijn vroegste ontwerp voor het Witte Dorp met alle voorzieningen, zoals kerk, buurthuis, gemeentehuis en scholen op loopafstand in een ‘groene’ omgeving.

KASTEEL DE BURGH / GLORIEUXPARK

19

Kasteel de Burgh werd voor het eerst vermeld in 1325. In 1912 werd deze burch gekocht door Frans van Ooyen, die hier een nieuwe buitenplaats ontwikkelde aan de uitvalsweg van Eindhoven. Hij gaf Jos Cuypers (1861–1949) de opdracht voor het ontwerp van huidige landhuis Huize De Burgh. Cuypers ontwierp een rijk gedecoreerd landhuis, verhoogd aangelegd met grote terrassen naar de voortuin en de tuin aan de achterzijde. De tuin in neorenaissance stijl is ontworpen door de Belgische landschapsarchitect Jules Buysens (1872–1958). Dat blijkt uit een ontwerp-tekening van Buysens uit 1911 die zich in het Brabants historisch archief bevindt. SB4, een ontwerp- en onderzoeksbureau dat gespecialiseerd in groen erfgoed, gebruikte dit ontwerp als basis voor het restauratieontwerp van de tuin.

Villa De Burgh (Foto: Regionaal Historisch Centrum Eindhoven)

20 SINT BONIFACIUSPARK

Frans Fontaine (1922-2002) ontwierp dit park eind jaren vijftig met een grote open speelweide, vijver en de voor Fontaine kenmerkende boomrijen in rechte lijnen gecombineerd met losse bomenclusters. Het park werd, na een grondige opknappbeurt in 2015, genomineerd voor de gemeentelijke architectuurprijs. Het is deels weer teruggebracht in oorspronkelijk staat. De vakken met planten zijn weer zoals toen en ook het aantal bomen is weer vergelijkbaar met hoe het van oorsprong bedoeld was.

► Voor Fontaine zie ook: 06 26 27 28 37 38

GIJZENROOISE ZEGGEN 21

Natuurgebied de Gijzenrooise Zeggen beslaat ongeveer 115 hectare. In dit middeleeuwse cultuurlandschap heeft nooit ruilverkaveling plaatsgevonden. Vanaf het eind van de jaren 1960 bestonden er plannen het gebied te bebouwen maar weerstand van de bevolking van Geldrop en Eindhoven leidde uiteindelijk tot het stichten van het landschapsreservaat de Gijzenrooise Zeggen. Dit bestaat uit elzenbroekbos met daarin drooggevalen klotputten. Hier stroomt de Beekloop, een zijriviertje van de Kleine Dommel. Vegetatie bestaat onder meer uit moerasvaren, moerasviooltje en wateraardbei. Om het elzenbroekbos heen ligt een zone van natte graslanden en een krans van oude akkers.

STRATUMSE HEIDE 22

De Stratumse Heide is een natuurgebied van ongeveer 110 ha en bestaat voor het grootste deel uit bos dat vanaf 1935 spontaan is ontstaan. Het gebied wordt door de autosnelweg A67 afgesneden van de Groote Heide. Een andere gebruikelijke naam voor het gebied is Leenderheide. Deze heide strekte zich vroeger uit tot aan Leende en de Belgische grens. In de jaren 70 waren er plannen om de Stratumse heide met woningen vol te bouwen, maar dat stuitte op weerstand. Uiteindelijk is alleen de wijk Gijzenrooi gebouwd. Het bos kent een gevarieerde leeftijdsopbouw. Op de resterende droge heide groeien struikhei, duivelsnaaiaren en stekelbrem. Het gebied wordt begraaasd door Schotse hooglanders.

Extra: Vanuit de Eindhovense wijk Gijzenrooi bij fietspad naar Riel start een gele route van 7 km die zowel door Gijzenrooi als de Stratumse Heide loopt. Meer info: natuurkaart.nl/gebied/236/

2A *Route Dommelzone*

Dwars door het hart van Eindhoven stroomt de Dommel, 17 kilometer lang. Van de A2 ten zuiden van Eindhoven, door de stad, naar het buitengebied van Nuenen tot het Wilhelminakanaal in Son en Breugel.

23 Monumentale kastanjeboom / villa Ravensdonck

24 Van Abbemuseum

25 Anne Frankplantsoen

26 Edo en Lex Hornemannplantsoen

27 Dommelzone rond Van Maerlantcollege

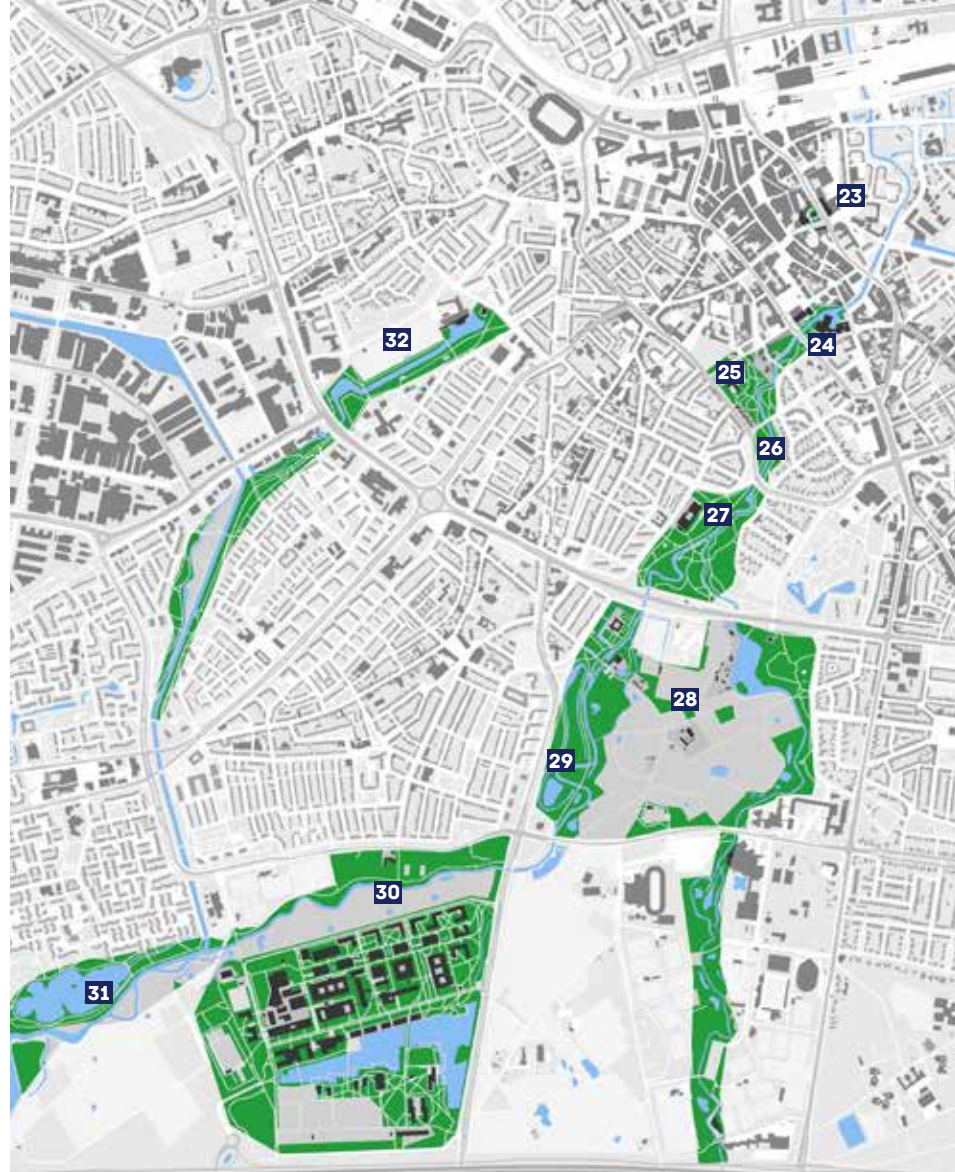
28 Genneper Parken

29 Dommelzone en nieuwe bruggen

30 Dommelzone bij High Tech Campus

31 Slibvang de Klotputten / knooppunt de Hogt

32 Genderpark

23 MONUMENTALE KASTANJEBOOM / VILLA RAVENSDONCK

De monumentale kastanjeboom rechts van de villa herinnert aan de grote tuin. Op het terrein van het voormalige kasteel van Eindhoven (gebouwd in 1420), bouwde notaris J.F. van der Heijde, de burgemeester van Strijp, in 1830 een woonhuis. Deze villa met de tuin was onderdeel van de reeks statige woonhuizen aan de Vestdijk. De tuin was symmetrisch opgebouwd, omzoomd met dichte bosschages van onder andere zuilvormige populieren, een groot gazon aan de zijde van de huidige Ten Hagestraat, smalle borders rondom het huis en een kastanjeboom naast het huis.

Kastanjeboom bij villa Ravensdonck

VAN ABBEMUSEUM 24

Tussen 1999-2002 zijn de Dommeltuinen rondom het van Abbemuseum ontworpen door Landschapsvormgevers H+N+S: H. Horlings en B. Olthof. De beplantingsplannen zijn gemaakt door Piet Oudolf. Het oorspronkelijk museumgebouw (1936) werd ontworpen door A.J. Kropholler (1881-1973). De uitbreiding dateert uit 2003 en is een ontwerp van Abel Cahen. Deze uitbreiding is de directe aanleiding voor het ontwerp van de Dommeltuinen. Deze bestaan uit drie contrasterende tuinen rond het water van de Dommel. De tuinen en het museum zijn met elkaar verbonden door een geësceneerde route, die aansluit op de 'Rode Loper' naar de Catharinakerk. De ecologische verbingszone is vormgegeven als een zeven meter brede moerasstrook langs de Dommel, waar de stuw werd vervangen door een cascadeachtige vistrap.

Tuin Van Abbemuseum

25 ANNE FRANKPLANTSOEN

In 1926 werd de bekende tuinarchitect D.F. Tersteeg (1876–1942) door de gemeente benaderd om een ontwerp te laten maken voor het terrein langs de Dommel tussen de Bilderdijklaan en de Jacob Catslaan. Tersteeg ontwierp ook het Philips-De Jongh Wandelpark en de tuinen rond kasteel Eckhart. Hij stelde voor de Dommelzone een parkachtige zone voor met een licht slingerende paden, een afwisseling van bosschages en solitaire bomen, en symmetrische knooppunten. Ondanks de wijzigingen in het begin van de jaren zeventig vanwege de bouw van het kantoor van de gemeentelijke Technische Dienst, is de oorspronkelijk aanleg nog herkenbaar in het resterende padenpatroon en in een aantal oude bomen op het terrein, waaronder twee haagbeuken, een zilversdoorn en een kastanjeboom.

► Voor Tersteeg zie ook: [07](#) [09](#) [12](#) [39](#)

EDO EN LEX HORNEMANNPLANTSOEN 26

Op de plek van het huidige Gebroeders Hornemannplantsoen bevond zich, in een afgesneden tak van de Dommel, een openluchtzwembad. In de jaren dertig sloot het bad zijn deuren. D.F. Tersteeg (1876–1942), die ook de ontwerpen voor het Anne Frankplantsoen had gemaakt, werd aanvankelijk gevraagd voor een plan. Hij had een fraai park voor ogen, met een rosarium, gemetselde zitbanken en klimbogen voor klimplanten. Het was allemaal te duur in de crisisjaren en de plannen kwamen volledig stil te liggen door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. In 1952 tekende Frans Fontaine (1922–2002) het huidige park. Hij realiseerde een grote speelweide met langs de randen boomgroepen. Kenmerkend voor het park zijn forse treurwilgen langs de rivier en het pad. ► Voor Fontaine zie ook: [06](#) [20](#) [27](#) [28](#) [37](#) [38](#)

27 DOMMELZONE ROND VAN MAERLANTCOLLEGE

Frans Fontaine (1922–2002) ontwikkelde in de naoorlogse jaren een nieuwe visie op de inrichting van de Dommelzone. Hij wilde een zo groot mogelijk deel van de Dommelvallei ‘zo ongekunsteld mogelijk’ als natuurgebied behouden. Uitgangspunt voor de inrichting van de Dommeloever in de tweede helft van de jaren vijftig werd een nieuw oeverlandschap waarbij de bestaande beplanting zoveel mogelijk werd gehandhaafd en aangevuld met uitsluitend ‘inheemse botanisch verantwoorde’ bloemen, planten en houtgewassen. Waterschap De Dommel richtte tussen 2011 en 2012 is de Dommel en het aangrenzende gebied opnieuw in. De Tongelreep, die hier in de Dommel mondt, is ‘natuurlijker’ geworden door de oevers op sommige plaatsen ruiger te maken. Op andere plaatsen zijn er gazons aangelegd. Bovendien meandert de Dommel weer.

► Voor Fontaine zie ook: 06 20 26 28 37 38

28 GENNEPER PARKEN

Al in de vooroorlogse uitbreidingsplannen werd gesproken over het ontwikkelen van recreatiemogelijkheden in het gebied tussen Dommeldal en Tongelreep. Dit gebied staat nu bekend als Gennep Parken: een uniek gebied midden in de stad met een landelijke, agrarische uitstraling. In het begin van de jaren zestig maakte Frans Fontaine (1922–2002) een globaal schetsontwerp. Gevolgd door een ontwerp van de Heidemij in 1967. In dit plan was nauwelijks meer iets van de oorspronkelijke landschappelijkheid terug te vinden. Natuurorganisaties leverden kritiek op de planvorming en er kwam een werkgroep ‘Houdt Gennep landelijk’. De discussie spitste zich toe op de vraag of het gebied kleinschalig agrarisch moest blijven of dat sport- en recreatievoorzieningen voorrang kregen. Meer dan tien jaar werd er gestreden. Aan het begin van de 21e eeuw vond het plan van de vier afzonderlijke zones eindelijk doorgang. Gennep werd naar aanleiding hiervan opgedeeld in vier verschillende zones. Het landschappelijke karakter en het praktische gebruik werden op elkaar afgestemd. In de twee zuidelijke zones kwamen alle sportaccommodaties te liggen, zodat deze geen directe bedreiging zijn voor Gennep-Noord. Twee visies werden in 2001 verenigd onder de naam ‘Gennep Parken’.

Extra: er zijn een aantal wandelroutes gemaakt die via de website van Gennep Parken kunnen worden gedownload. Meer info: genneparken.nl/algemeen/lekker-wandelen-in-de-natuur.html

DOMMELZONE EN NIEUWE BRUGGEN

Op 17 april 2013 werd de Dommel in Eindhoven weer teruggegeven aan de bewoners van de stad. De jaren daar voorafgaand heeft het Waterschap de Dommel in fasen aangepakt. Eerst is de rivier schoongemaakt door het verontreinigde slib van de bodem te baggeren. Daarna werden de oevers aangepakt. Er werden in totaal 14 nieuwe meanders, natuurlijke oevers, een vistrap, 2 nieuwe bruggen, visstekken, 17 poelen en 11 faunapassages aangelegd.

DOMMELZONE BIJ HIGH TECH CAMPUS

Begin jaren zestig verhuisde door ruimtegebrek het Natlab van Strijp-S naar een nieuwe locatie tussen Eindhoven en de gemeente Waalre. In 2003 besloot Philips om de Campus open te stellen voor andere technologische bedrijven. Inbo/JHK werkten met het bureau Juurlink + Geluk aan een masterplan voor de Campus. Er is gekozen voor een zorgvuldige aansluiting op de bijzondere landschappelijke eigenschappen van de omgeving. Centraal op de Campus ligt een waterplas met op de noordoever het gebouw The Strip met daarin gemeenschappelijke voorzieningen zoals horeca en een auditorium. Ten noorden hiervan bevindt zich het transparante berkenbos. Geheel ten noorden ligt een beeklandschap, de ecologisch waardevolle Dommelvallei. Aan de westzijde is het bestaande bos ingericht als sportbos met sportfaciliteiten en kinderopvang. In het heide-zeggelandschap ten zuiden van de plas komen hardware-matige bedrijfsonderdelen, van de snelweg visueel gescheiden door een viertal parkeergarages.

31 SLIBVANG DE KLOTPUTTEN / KNOOPPUNT DE HOGT

In de Dommel is rond 1960 deze zandvang gegraven. Deze was bedoeld om zand af te vangen om verzanding van de rivier stroomafwaarts, met name in de binnenstad van Eindhoven, te voorkomen. Het vrijkomende zand is gebruikt voor de aanleg van de A2. In 2005 en 2006 heeft het waterschap De Dommel ruim 170.000 m3 verontreinigd slib uit deze klotputten gebaggerd, en is deze zandvang op een natuurvriendelijke wijze heringericht.

GENDERPARK 32

In de wederopbouwperiode kwam een fraaie parkstrook gereed langs de Maria van Bourgondiëlaan in Gestel, naar ontwerp van Frans Fontaine (1922-2002). Hierbij werd de Gender, tussen de Limburglaan en Willem de Rijkelaan, omgevormd tot een strakke waterpartij. De vormgeving van de bruggen in dit Genderpark kwam overeen met die van de nieuwe bruggen in het Stadswandelpark, dat Fontaine na de oorlog ook vernieuwde. De gemeente Eindhoven en Royal Haskoning DHV ontwierpen een masterplan voor het Genderpark. In januari 2015 werd gestart met de werkzaamheden. De twee parkstroken worden aan elkaar gekoppeld. De Gendervijver maakt plaats voor een schone meanderende beek. De overstort van het riool verdwijnt en de waterbodembodem wordt gesaneerd. Ook de bodemvervuiling wordt gesaneerd.

► Voor Fontaine zie ook: 06 20 26 27 28 37 38

2B *Route Dommelzone*

Een bron van natuur, rust en ontspanning in het drukke stadsleven.
Een fietstocht langs de Dommel is een intrigerende reis langs
historische parken, fraaie gebouwen en bedachte landschappen...

33 Moerastuin Effenaar

34 Limbopad

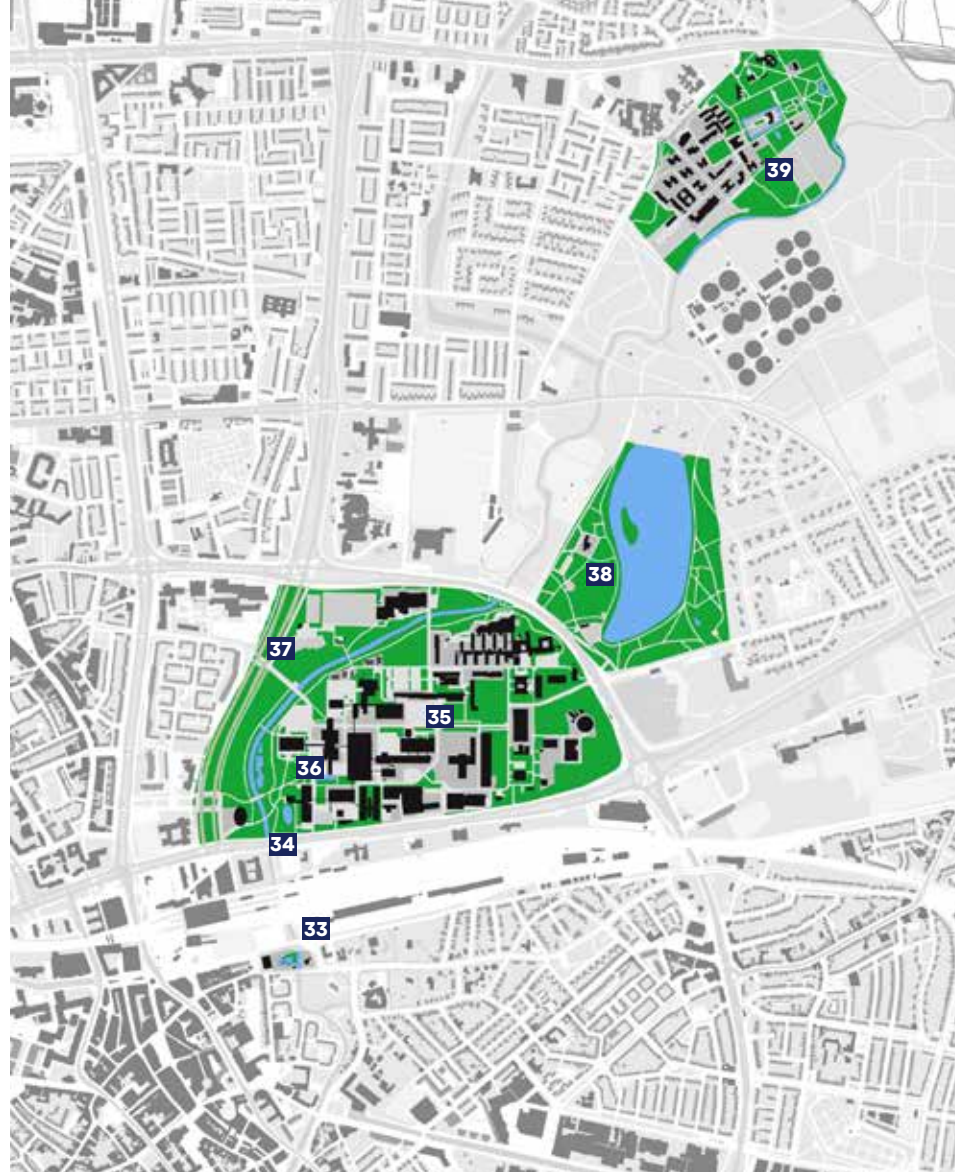
35 TU/e campus

36 Groene Loper

37 J.F. Kennedylaan

38 Karpendonkse plas

39 Kasteel Eckart en landgoed

33 MOERASTUIN EFFENAAR

De oude fabrieksmuur van NV Linnenfabrieken Briel & Verster is in 2007 gerestaureerd. De naam Effenaar van het jongerenmuziekcentrum is afgeleid van de vroegere activiteiten in de linnenfabriek: het effenen van textiel. De tuin is aangelegd in 2006 en 2007 naar een ontwerp van Harry Derks (DLA+). Hij heeft ook de banken en de muren ontworpen. De vijver naast de Effenaar, ook wel stapsteen genoemd, is natuurlijk vormgegeven met wilde moerasplanten en inlandse bomen. Deze vijver is één van de 'stapstenen' of rustpunten die voor amfibieën langs de Dommel zijn aangelegd.

Extra: er is een wandelroute langs de Dommel gemaakt: Dommelboekje. Deze route is beschikbaar op de website aan de gemeente Eindhoven: www.eindhoven.nl

34 LIMBOPAD

Opmerkelijk voor de TU/e is de ontwikkeling van het zogenaamde Limbopad. Veel Limburgse studenten die met de trein naar de TU kwamen hielden zich niet aan het voorgeschreven paden en liepen dwars over het grasveld naar de TU-gebouwen. In 2002 werd het nieuwe glooiende Limbopad opgeleverd naar ontwerp van architect

Koen van Velsen die ook gebouw de Kennispoort ontwierp. Het Limbopad overspant het water van de Dommel op twee plaatsen. De technische uitwerking van de bruggen is bijzonder complex: ze liggen in een bocht, zijn niet overal even breed, zijn plat en wegen ruim tweehonderd ton.

Limbopad met brug over de Dommel

TU/E CAMPUS 35

Mede door de groeiende behoefte van Philips aan hoogopgeleid technisch personeel kreeg Eindhoven na de Tweede Wereldoorlog een Technische Universiteit. In 1954 startte de bouw van wat toen nog Technische Hogeschool Eindhoven werd genoemd. Architect was S.J. van Embden (1904-2000). Hij gaf leiding aan de grote architectenfirma OD205. Van Embden ontwierp met zijn team de planologische opzet van het TU-terrein, maar ook tal van gebouwen zoals het Auditorium (1965) en het Hoofdgebouw (1963). Het bestaande groen, met onder meer de Dommel, vormde een integraal onderdeel van het plan. Kenmerkend is de zeer rationele aanpak. Gebouwen zijn sober en functioneel. De wegeaanleg is rationeel en doelmatig. Ook zijn verschillende gebouwen met elkaar verbonden door loopbruggen.

GROENE LOPER 36

Het Bossche bureau MTD ontwierp de zogeheten de Groene Loper waarin veel aandacht is voor de verblijfskwaliteit en de doorstroming van voetgangers en fietsers. De Groene Loper vormt het groene hart in

Ontwerp de Groene Loper (Beeld: MTD)

de plannen voor de vernieuwing van de TU/e-campus. Dit plan met de naam Campus 2020 zorgt voor ontsluiting van alle faculteiten en gebouwen die straks aan dit verkeersluwe gebied liggen. De inrichting van de 'scenic walk' biedt allerlei aanleidingen voor gebruik en inspireert studenten, docenten en bezoekers tot ontmoeting. Zo vormt de vijver bij het hoofdgebouw, naast een cultuurhistorisch en representatief element, een ontmoetingsplek.

37 J.F. KENNEDYLAAN

Kenmerkend voor de wederopbouw zijn de groen omzoomde parkways: rechte verkeersaders naar Amerikaans model. Parallel aan de TU/e-campus ligt een bijzonder fraaie parkway: de J.F. Kennedylaan. Bij het concept van de parkway werd gestreefd naar brede wegen met gescheiden rijbanen en ongelijkvloerse kruisingen, begeleid door grootschalige bebouwing. Frans Fontaine (1922-2002) plantte hier onder meer Amerikaanse eiken en zwarte berken. Het kunstwerk 'Flying pins' (2000) is ontworpen door Claes Oldenburg en Coosje van Bruggen.

► Voor Fontaine zie ook: 06 20 26 27 28 32 38

38 KARPENDONKSE PLAS

De IJzeren Man ontstond in 1913 als gevolg van een zand- en grindafgraving voor de aanleg van de spoorlijn van Eindhoven naar Venlo. De Karpendonkse plas, lange tijd de Tweede IJzeren Man genoemd, ontstond ook als een grote zandwinlocatie. Het zand was nodig voor de realisatie van het hoogspoor, een project dat direct na de Tweede Wereldoorlog werd aangepakt. In 1963 kwam er een plan voor de plas en de geplande villawijk De Karpen. Het ontwerp is van Frans Fontaine

(1922-2002). Het oostelijk deel kreeg een bosachtig karakter, terwijl de zone langs de Sumatralaan meer open werd, met de speel- en zonneweiden. De oude boerderij werd verbouwd tot restaurant, waarbij

een oude karakteristieke wintereik uit het begin van de twintigste eeuw en een Hongaarse eik werden gespaard.

► Voor Fontaine zie ook: 06 20 26 27 28 32 37

KASTEEL ECKART EN LANDGOED 39

Kasteel Eckart was oorspronkelijk een 17e-eeuws adellijk huis te midden van een groot landgoed gelegen tussen Dommel en neventak de Doode Gracht. Het landgoed omvatte tuinen, bossen, vijvers en lanen. In 1828 kwam het landgoed in het bezit van de familie Smits. In 1906 werd het kasteel op dit landgoed in opdracht van Theodoor G. M. Smits van Oyen verbouwd tot een classicistisch landhuis door de architect E. Cuypers (1859-1927). D.F. Tersteeg (1876-1942) verzorgde toen de nieuwe aanleg van de tuin in een architectonische tuinstijl. Tersteeg vond dat de hoofdeling van het landgoed hetzelfde rustige karakter had als het symmetrische kasteel. Hij ontwierp drie evenwijdig gelegen grasparterres, een centrale met een ijskelder en twee in het verlengde van de zijvleugels van het huis. Een van deze tuinen werd de watertuin. Achter het huis maakte hij de ommuurde moestuinen open, zodat drie deeltuinen ontstonden, een centrale vierkante tuin en twee zijtuinen met grasvelden en borders. De centrale tuin was tweezijdig

symmetrisch opgebouwd uit grasparterres met bloemranden en geschoren bomen. In 1937 begonnen de Broeders van de H. Norbertus een leef- en woongemeenschap voor mannelijke patiënten met een verstandelijke beperking. Nadat de broeders zich in 1980 terugtrokken, nam Stichting Eckartdal de verzorging over. Vanaf 2006 valt de locatie onder Lunet zorg. Door Topos Architecten werd in 2009 de opdracht verworven voor de vernieuwbouw van een groot gedeelte van de woongebouwen op de locatie. Bij de nieuwe bebouwing in het park staan zichtlijnen richting het oorspronkelijke kasteel centraal. Eckartdal is een mooi landgoed gebleven dat toegankelijk is voor een wandeling. Het kasteel met grachten, tuin- en parkaanleg, de ijskelder en de kasteelboerderij zijn Rijksmonument.

► Voor Tersteeg zie ook: 07 09 12 25

Extra: hier zijn er aansluitingen op VVV-route 'Rondje Eindhoven' en fietsroutes (LF-route/Fietsknooppuntennetwerk). www.thisiseindhoven.nl en www.nederlandfietsland.nl

COLOFON

Deze gids verschijnt ter gelegenheid van de Dag van de Architectuur, juni 2016. De gids is met veel zorg samengesteld. Opmerkingen en/of aanvullingen over de inhoud kunnen worden doorgegeven aan Architectuurcentrum Eindhoven.

Uitgave: Architectuurcentrum Eindhoven

Tekst: René Erven (Architectuurcentrum Eindhoven)

Coverbeeld: Bas Gijssels

Redactie: Mariëtte Kok (KruitKok landschapsarchitecten), Sergio Derks (Philips Museum); Andre Cools (Proeftuin 040); René Erven (Architectuurcentrum Eindhoven); Marian de Vries (Buro Lubbers)

Met dank aan: Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, gemeente Eindhoven, Bas Gijssels, BNA Kring Zuidoost Brabant

Fotografie (tenzij anders vermeld): René Erven (Architectuurcentrum Eindhoven)

Kaarten: Mayke van Dinter (Urbanstory)

Vormgeving: Oranje Vormgevers, Eindhoven

Druk: Goedhart Repro, Eindhoven

Copyright:

Stichting Architectuurcentrum Regio Eindhoven, 2016

P.a. Natlab, Kastanjelaan 500
5616 LZ Eindhoven

www.architectuurcentrumeindhoven.nl

EINDHOVEN

KRUITKOK
LANDSCHAPSARCHITECTEN

Philips museum

BURO LUBBERS
landschapsarchitectuur & stedenbouw

dag van de
architectuur

www.architectuurcentrumeindhoven.nl
